

A gyógyszerészet történetéből

Gyógyszerészet 20 222—224 1976.

A gyógyszerésztörténeti szakirodalom szerkezete és fejlődése 1963-tól 1974-ig a magyar címbibliográfia adatai alapján

DR. ZALAI KÁROLY ÉS OLTVÁNYI NOÉMI

Szerzők a gyógyszerésztörténeti szakirodalom szerkezetét és fejlődését vizsgálják 1963–1974 között a Gyógyszerészet és Gyógyászterápiás Dokumentációs Szemle tükrében. A tanulmányozott 12 éves időszakban az elemzett cikkek száma 1150 volt. A közlemények nyelvében a német, szűkebb tánygykör tekintetében a gyógyszerész-biográfia dominál.

*

A gyógyszerészet szakirodalom szerkezetének és fejlődésének korábban megkezdett elemzéseit a gyógyszerésztörténeti szakirodalom vizsgálatával folytatjuk. Forrásmunkánk az Országos Gyógyszerészet Intézet és a Magyar Gyógyszerészet Társaság negyedévenként megjelenő címbibliográfiai közös kiadványa, a Gyógyszerészet és Gyógyászterápiás Dokumentációs Szemle. A Szemlében figyelt 150 folyóirat a világ minden tájáról, 22 országból származik. Meg kell jegyezni, hogy a 12 év alatt ez a szám közel állandónak mondható. A vizsgált időszakban az elemzett cikkek száma 1150 volt, ami az ugyanezen idő alatt megjelent gyógyszerügyi szervezési közleményeknek 50%-a, a gyógyszertechnológiaiaknak pedig 16%-a [1, 2].

Az I táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a gyógyszerésztörténeti témakörben a kutatómunka folyamatos, sőt emelkedő tendenciát mutat.

A cikkek nyelvi megoszlása

A II. táblázat bemutatja éves bontásban a 12 év alatt feldolgozott cikkek nyelvi megoszlását. A táblázatban 15 nyelv szerepel, amelyből kitűnik, hogy

a vezető nyelv a német a gyógyszerésztörténet témakörében; e nyelven jelent meg 12 év alatt a cikkek 37,8%-a (Hasonló eredményt kaptunk a szervezés témakörében is, ahol német nyelvű volt a közlemények 30,7%-a, míg a gyógyszertechnológia témakörében az angol nyelv a vezető [1, 2]).

A magyar nyelvű cikkek évenkénti részaránya a vizsgált periódus alatt növekvő tendenciát mutat: 12 év alatti átlagos részarányuk 25%, ami jelentős gyógyszerésztörténeti kutatásia és publikációs tevékenységre mutat.

A szomszéd baráti népek közül a gyógyszerésztörténettel leginkább a csehszlovák szerzők foglalkoztak. Az orosz, lengyel, román, szerb és horvát

I táblázat
Gyógyszerésztörténeti cikkek száma éves bontásban

Év	Cikkek száma	% (viszony-számmal)
1963	95	100,00
1964	64	67,34
1965	65	68,42
1966	85	89,47
1967	86	90,52
1968	108	113,78
1969	100	105,26
1970	97	102,10
1971	98	103,15
1972	137	144,21
1973	96	101,05
1974	119	125,26
Összesen	1150	

II. táblázat

A gyógyszerésztörténeti cikkek nyelvek szerinti megoszlása, %

Év	Német	Magyar	Cseh és szlovák	Orosz és ukrán	Lengyel	Szerb és horvát	Angol	Román	Francia	Svéd	Dán	Holland	Norvég	Olasz	Spanyol
1963	55,8	18,9	4,2	4,2	2,1	6,3	4,2	1,1	—	2,1	1,1	—	—	—	—
1964	40,6	21,8	4,7	1,6	1,6	1,6	12,5	1,6	9,3	3,1	—	—	—	1,6	—
1965	53,9	20,0	4,6	—	—	—	6,2	1,5	—	3,1	1,5	—	—	1,5	1,5
1966	48,5	18,8	7,1	—	—	10,6	3,5	3,5	3,5	2,4	—	—	—	2,4	—
1967	39,5	15,1	9,3	10,5	5,8	3,5	3,5	3,5	4,6	2,3	—	—	1,2	—	1,2
1968	36,1	21,3	6,5	13,0	3,7	2,7	3,7	1,9	4,6	—	4,6	1,9	—	—	—
1969	25,0	33,0	5,0	9,0	7,0	6,0	2,0	7,0	1,0	—	1,0	3,0	1,0	—	—
1970	30,9	30,9	7,2	5,2	5,2	5,2	5,2	1,0	7,2	—	1,0	1,0	—	—	—
1971	20,4	33,7	17,3	1,0	6,1	3,1	1,0	4,1	1,0	8,2	4,1	—	—	—	—
1972	40,2	21,2	10,2	2,1	3,7	0,7	3,7	5,8	2,1	4,4	3,7	0,7	1,5	—	—
1973	32,3	32,3	2,1	4,2	11,4	4,2	—	4,2	2,1	3,0	4,2	—	—	—	—
1974	38,7	29,4	13,5	0,8	4,2	2,5	4,2	3,4	—	1,7	0,8	0,8	—	—	—
1963—1974	37,8	25,0	8,0	4,4	4,4	4,2	3,8	3,4	2,8	2,5	2,0	0,7	0,4	0,4	0,2

nyelvű közlemények megközelítően egyforma részarányban (3,4–4,4%) szerepelnek.

Érdeemes megemlíteni, hogy az angol nyelvű gyógyszerészettörténeti közleményeket nem angol szaklapokban találhatjuk meg, hanem főleg a skandináviai folyóiratokban Svédok, dánok, norvégok ugyanis előszeretettel publikálnak angolul.

Vezető folyóiratok

Bradford [3] szóródási törvénye alapján, amely szerint az információk nagy része kevés fontosabb folyóiratban koncentrálnak, megállapítottuk a 20 vezető folyóiratot és kiszámítottuk, hogy a gyógyszerészettörténet cikkanyaga hogyan oszlik el a

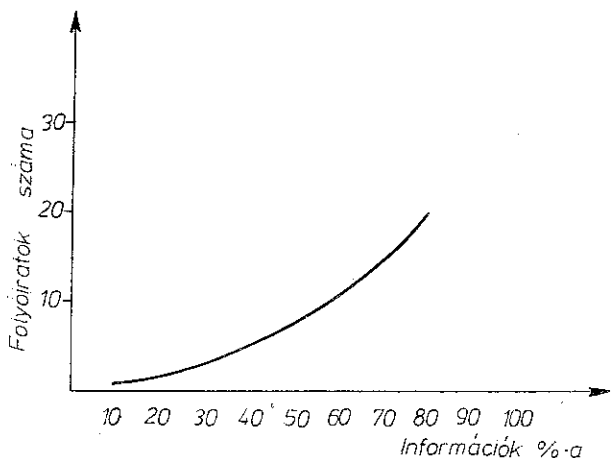
folyóiratokban A III. táblázatból kitűnik, hogy a vezető helyeket magyar, német, osztrák, svájci és csehszlovák szakfolyóiratok foglalják el A folyóiratok kiadási országa alátámasztja a nyelvek elsőbbségi sorrendjéről alkotott megállapításainkat. A táblázat adatai között feltűnő az Acta Pharmaceutica Hungaricában megjelent 23 szaktörténeti cikk. Ez a lap ui főleg kísérletes munkán alapuló dolgozatokat közöl, de egy különszámban közreadta a Magyar Gyógyszerészeti Társaság Gyógyszerészettörténeti Konferenciáján (Sopron, 1968) elhangzott előadásokat is. Az I. ábrán bemutatjuk a 20 vezető folyóiratban megjelent cikkek megoszlását a Bradford által javasolt ábrázolásmódon. Megállapítható, hogy az információk valamivel több mint 25%-a kettő, 50%-a 7 folyóiratban található. A vizsgált 20 lap az összes információk 81,5%-át tartalmazza A maradék 130 folyóiratra tehát az információknak mindössze 18,5%-a esik

III. táblázat

Vezető folyóiratok

Folyóiratcím	Kiadó ország	12 év alatt feldolgozott cikkek száma
Gyógyszerészet	Magyarország	139
Pharmazeutische Zeitung	NSZK	119
Deutsche Apotheker-Zeitung	NSZK	99
Österreichische Apotheker-Zeitung	Ausztria	69
Schweizerische Apotheker-Zeitung	Svájc	49
Československá Farmacie	Csehszlovákia	47
Orvosi Hetilap	Magyarország	45
Farmaceutický Obzor	Csehszlovákia	45
Farmacja Polska	Lengyelország	44
Aptecsnije Delo*	Szovjetunió	35
Magyar Kémikusok Lapja	Magyarország	34
Farmacia (Bucuresti)	Románia	32
Svensk Farmaceutisk Tidskrift	Svédország	29
Farmaceutski Vestnik	Jugoszlávia	25
Beitrag zur Geschichte der Pharmazie	NSZK	25
Acta pharmaceutica hung. Archiv for Pharmaci og Chemi	Dánia	23
Die Pharmazie	NDK	22
Farmaceutski Glasnik	Jugoszlávia	21
Die Pharmazeutische Industrie	NSZK	13

* Folytatása: Farmacija (Moszkva).

I. ábra. A közlemények megoszlása a 20 vezető folyóiratban

A cikkek tárgykör szerinti megoszlása

A IV. táblázatban mutatjuk be a 12 év alatt megjelent cikkeket témakörök szerinti bontásban. A gyógyszerészettörténettel foglalkozó cikkeket 10 témakörbe soroltuk. A bontás megfelel a gyógyszerészettörténeti szakirodalomban általában alkalmazott felosztásnak. Megállapítottuk, hogy legnépszerűbb a szerzők körében a gyógyszerészetrajzok feldolgozása. A gyógyszerészet sok értékes tudóst és alkotó egyéniséget adott a tudománynak, különböző jubileumok alkalmával értékelésükkel a kutatók szívesen foglalkoznak, s ezzel egyben tisztelettel adóznak a múlt kiemelkedő személyei emlékének.

IV táblázat

A cikkek tárgykör szerinti megoszlása

Témakörök	12 év alatt a cikkek száma
1. Gyógyszerészet általános története	113
2. Gyógyszerek története	83
3. Gyógyszerkönyvek, dispensatóriumok, taxák története	62
4. A gyógyszerészképzés, -oktatás, -továbbképzés története	80
5. A gyógyszerészeti tudományok, irodalom története	100
6. A gyógyszerész-egyesületek, -intézmények története	201
7. A gyógyszerészeti múzeumok története	23
8. Gyógyszerész-biográfiák	240
9. A gyógyszerészet és a művészet, irodalom kapcsolatai	18
10. Egyéb témák	230

Ugyancsak sok közlemény foglalkozik a gyógyszerészeti intézmények és egyesületek történetével Fontosságát mutatja, hogy sorrendben ez a második, legtöbbet kutatott téma. A ma gyógyszerészenek a múlt letisztult modellje hasznos lehet a jövő tervezése, szervezése és építése során.

Az előbbiekhöz képest fele mennyiségű, nagyjából azonos cikkszámú jelentek meg a gyógyszer-

részlet általános, és a gyógyszerek történetével, valamint a gyógyszerészeti tudományok, irodalom történetével és a gyógyszerészképzés, -továbbképzés fejlődésével foglalkozó munkák Kisebb számú cikk foglalkozik a gyógyszerkönyvek, dispensatoriumok, taxák történetével, a gyógyszerészeti múzeumok ügyével stb. A legkevesebb cikk foglalkozik a gyógyszerészet és a művészet, irodalom kapcsolatainak bemutatásával, amely témakör a gyógyszerészet történetének különleges, de művelt területe.

IRODALOM

1. Zalai K., Oltványi N.: Gyógyszerészet 20 143—145 (1976). — 2. Oltványi N.: Gyógyszerészet 18, 369—371 (1974). — 3. Horváth T.: Szakirodalmi forrásismeret OSZK (A könyvtárosképzés füzetei, Bp.; 1963).

Д-р К. Залаи и Н. Олтвани: Структура и развитие спецлитературы по истории фармации с 1963 по 1974 гг. на основании данных венгерской библиографии заглавий

Авторы изучают структуру и развитие спецлитературы по истории фармации с 1963 по 1974 гг. в свете Фармацевтического и Фармакотерапевтического Документационного Обзора. В изученном 12-летнем периоде число анализированных статей равнялось 1150. Из языков немецкий является доминирующим, в отношении более узкого предмета — биография фармацевтов.

Dr. K. Zalai and N. Oltványi: *Structure and development of the literature of pharmaceutical history between 1963 and 1974 based on the Hungarian title-bibliography*

Data of the „Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle” (a semi-official list of pharmaceutical publications) were studied for the related 12 years during which 1150 papers were recorded dealing with the history of pharmacy. Linguistically the German papers, with respect to subject pharmaceutical biography has been dominating

Dr. K. Zalai, Noémi Oltványi: *Struktur und Entwicklung der Fachliteratur — anhand der ungarischen Titelbibliographie — der Geschichte der Pharmazeutiker von 1963 bis 1974*

Verfasser untersuchten die Struktur und Entwicklung der Fachliteratur der Geschichte der Pharmazeutiker im Spiegel der Gyógyszerészeti és Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle (Pharmazeutische und Pharmakotherapeutische Dokumentations-Rundschau) zwischen den Jahren 1963—1974. In der analysierten 13jährigen Periode betrug die Zahl der analysierten Artikel 1150. Was die dominierende Sprache der Mitteilungen anbelangt, so herrscht die deutsche Sprache vor, und was den engeren Themenkreis angeht, so dominiert die Biographie der Pharmazeutiker

(Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertára, 1092 Budapest, Hógyes Endre u. 7 és Országos Gyógyszerészeti Intézet, 1145 Budapest, Uzsoki út 36/a)

A MERCK AND CO. SZÉRUMHEPATITISZ ELLENI VAKCINÁVAL RENDELKEZIK

SCRIP 149, 16 (1975).

A Merck and Co kutatói szérumhepatitisz elleni vakcinát fejlesztettek ki. A vakcinát emberen még nem vizsgálták. A vírus okozta májbetegség az utóbbi időben a fertőzések számának fokozódása és a több ezer halálos kimenetelű megbetegedés miatt egyre súlyosabb orvosi problémát jelent.

Az új vakcina állatokon végzett kísérletek során néhány állat vérében már egyetlen adag becsckendezése után is hatásos antitesteket képzett. A kísérleteket tovább folytatják állatokon, a csimpánzokat is beleértve, és hamarosan megkezdődnek a humán tesztek is. A vakcina azonban ennek ellenére csak évek múlva kerülhet forgalomba. A készítményt a fertőzést okozó vírusokban található antigénekből állítják elő. Már egyetlen antigén elegendő ahhoz, hogy a szervezetbe jutva hatásos immunreakciót váltson ki. A vizsgálatok során kimutatták, hogy szérumhepatitisz esetén inkább a sejtfalantigén, s nem az egész vírus váltja ki a betegség szimptomáit. A szérumhepatitisz rendszerint a fertőzött ember vérének transfúziója által terjed. Ezt feltétlenül figyelembe kell venni tehát a donorok kiválasztásánál. A betegség gyakran lép fel a többszöri vérátömlesztést, illetve művesekezelést kapott betegek esetében. Előfordul a vérérdőszólgát és a művese-állomások orvosi személyzete között is. A fertőzés a már más betegségben is szenvedő emberek esetében többnyire halálos végű. A szérumhepatitisz a kábítószer-élvezők közös fecskendőhasználatával is terjedhet, a legutóbbi vizsgálatok pedig azt mutatják, hogy a betegség szexuális kapcsolat révén is átvihető.

A Merck-vakcina lényegében a New York University Dr. Krugman vezette orvoskutatócsoport által 1971-ben bejelentett vakcina tisztított és továbbfejlesztett változata. A Krugman-vakcinát 1970-ben állami intézetben nevelt gyermekeken is tesztelték. A kísérlet igen nagy felháborodást váltott ki, de bebizonyította, hogy az ember is védetté válhat a fertőző májgyulladás ellen (225).

Kiss Imre

A KEVÉS VÉRNYOMÁSCSÖKKENTŐ HATÁS IS JOBB A SEMMINÉL

SCRIP 160, 17 (1975).

A legutóbbi kutatások eredményei azt igazolták, hogy a magas vérnyomás következtében fellépő súlyos komplikációk megelőzéséhez nem feltétlenül szükséges a vérnyomás teljes normalizálása, írja a JAMA 1975. június 9-i vezércikke A szerző (Dr. Fries) Dorph E és munkatársainak Dániában végzett kutatásaira hivatkozik. A kutatók a teljesen anormális értékre lecsökkentett vérnyomású és a csak kis mértékben csökkentett vérnyomású betegeket összehasonlítva nem találtak jelentős mértékű eltérést sem a mortalitásban, sem a bronchialis során észlelt elváltozásokban, az EKG-görbében, illetve a szív pericardiumában vagy a vesekárosodás mértékében. A szerző állítását más észről a vérnyomáscsökkentő szerek hatásosságát vizsgáló bizottság jelentésével igazolja. A fenti bizottság a vérnyomáscsökkentő terápiát a jól, illetve alig reagáló betegek esetében a súlyos komplikációk fellépésének gyakoriságát vizsgálta. Úgy találták, hogy a komplikációk a kezelésre rosszul reagáló betegeknél alig valamivel gyakrabban jelentkeznek. A súlyos keringési zavarok a kezelésre jól reagáló betegek esetében számokkal kifejezve a 3½ év megfigyelési időszakban 9,2%-ban, míg a másik csoportban 14,9%-ban fordultak elő.

A JAMA vezércikke ezek alapján azt a következtetést vonja le, hogy a vérnyomás csökkentése bizonyos esetekben, elsősorban a kezelés során fellépő súlyos mellékhatások következtében, nehéz lehet. Ha a vérnyomás normális értékre való redukálása nem érhető el könnyen és veszélytelenül, akkor arra kell törekednünk, hogy a vérnyomást megfelelő eszközökkel legalább részben csökkentjük. A magas vérnyomás következtében fellépő súlyos károsodások veszélyét ez már nagymértékben csökkenti (227).

Kiss Imre